

שיעור ב: 'יחלוקו' - שיטת תוספות בב"מ

דף ב ע"א

תוכן:

א. הבנת שאלת תוספות

תוספות לא שואלים על עצם דין המשנה
שאלת תוספות בסתירה בין הכרעות שונות
מנין לתוספות שהכרעת המשנה אינה 'כדא"ג'
האם תוספות שואלים על טלית או על ארבא
השוואת שאלתם לגמרא בב"ב

ב. תירוץ תוספות "אוחזין שאני"

מהי ההכרעה הרגילה ומהי יוצאת-הדופן
מדוע 'אוחזין' סיבה לפסוק יחלוקו

ג. יסודות מסופקים בשיטת תוספות

אחיזת כ"א מהם בכול או בחצי
חלוקת וודאי או חלוקת ספק
חלוקת הוודאי - ראייה או דין

ד. הבנת העולם בתוספות שכ"א מוחזק בחצי

'אנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה' להבנת קוב"ש
אחיזת כ"א בכול או בחצי
חלוקת וודאי ולא חלוקת ספק
מהלך תוספות לפי"ז

ה. קשיים רבים בהבנה זו בתוספות

קשיים בלשון תוספות

קושי מסברא

קשיים מהמשנה

קשיים מתוספות בהמשך

קושי מהגמרא

ו. 'חזקה מה שתחת יד אדם שלו' - חזקה או דין המע"ה

יסוד 'חזקה מה שתח"י אדם שלו' לרש"י

האם זו בכלל חזקה

מחלוקת ה'קצות' וה'נתיבות'

הצורך בשתי הלכות

ז. מה מורה 'חזקה מה שתחת יד אדם שלו'

הבנת החזקה כראיה

הבנת החזקה כדין

ההבדל בין שתי ההבנות במהות החזקה

ח. ראיות לשתי ההבנות במהות החזקה

חיזוק להבנת החזקה כדין

חיזוק נוסף מתוספות בב"ב

דחיית ההוכחה מתוספות

ראיה מחזקה בגודרות ומכלים שאין עשויים להשאל

ט. המקור לחזקת ממון

הצגת השאלה מה המקור לחזקה זו

פתרון קוב"ש ומה שיש לתמוה עליו

דרך הפנ"י

דרך המהרי"ק

י. ביאור תוספות עפ"י ההבנה האחרת בחזקה

יסוד חזקה מה שתח"י אדם שלו

סיוע להבנה זו בתוספות

ביאור חלק מהקשיים עפ"ז

מה שעדיין קשה

מקורות

המשנה כאן ורש"י
 תוספות ב ע"א ד"ה "ויחלוקו"
 רמב"ן בד"ה "ויחלוקו" בשאלתו
 ב"ב דף לד ע"ב "זה אומר של אבותי" וכו'
 'קובץ-שיעורים' חלק ב סימן ט אות א, י, יט
 חידושי הר"ן לדף ו ע"א ד"ה "לא צריכא" בחציו הראשון
 עיון קל בתוספות ד"ה "וזה"
 בבא-קמא דף מו ע"ב בדין המע"ה
 הרשב"ם בב"ב דף לד ע"א בד"ה "היכי" בתחילתו
 ה'קצות' בסימן לד ס"ק ה (ובסימן רפ ס"ק ב וסימן צא ס"ק י ובש"ש שמעתתא ד
 פרק כד)
 ה'נתיבות' שם בס"ק טו (ובסימן פח ס"ק ד)
 רבנו יונה לב"ב דף מה ד"ה "ראה עבדו"
 'קובץ-שיעורים' לבבא-בתרא אות קנג
 ב"ב דף לג ע"ב תוספות ד"ה "ואי"
 רש"י בגיטין דף מח ע"ב בד"ה "המע"ה" ובפנ"י עליו

א. הבנת שאלת תוספות

תוספות, בד"ה "ויחלוקו", הקשו: "תימה, דמאי שנא מההיא דארבא דאמר 'כל דאלים גבר' פרק חזקת הבתים? (עי' ב"ב דף לד ושם)"

יש לדקדק היטב בשאלתם, הן ממה שלא שאלו והן ממה שכן שאלו.

תוספות לא שואלים על עצם דין המשנה

כשמתבוננים בשאלתם רואים שכל דיון תוספות בגדר דין 'יחלוקו' הוא רק מכוח שאלה בדבר שוני הפסק ממק"א שאת פשרו באו לבאר, אך לא התקשו ולא הוצרכו לבאר מה עניינו של פסק 'יחלוקו' מצד עצמו. מבואר בזה שאת דין 'יחלוקו' כשלעצמו ניתן להבין ללא כל בעיה וקושיה, כיצד? ניתן לפרשו כפסיקה של חלוקת פשרה ביניהם.

כך לכאורה גם עולה מדין 'שני שטרות היוצאים ביום אחד', בב"ב דף לד ע"ב, שלגביו אמר רב יחלוקו ושמואל אמר 'שודא דדייני', והנה אם נרצה להבין את גדר פסק 'יחלוקו' שם, שאמר רב, נעשה זאת דרך התבוננות בדעת שמואל החולק, הרי דין 'שודא דדייני' וודאי אינו דין בירור (עכ"פ להבנת תוספות בגדרו ונראה שגם לא להבנת רשב"ם עיי"ש) אלא הוא מדין פשרה וא"כ מסתבר שגם דין 'יחלוקו' של רב הוא כמין 'שודא' ולא דין אמיתי בהכרעת ספקות, אלא מכיוון שאיננו יודעים אנו עושים פשרה וא"כ את דין המשנה עצמו ניתן לפרש ג"כ כחלוקת פשרה, אלא שהתקשו תוספות בזה שמצאנו ב'ההיא ארבא' שלא עושים פשרה כזו.

שאלת תוספות בסתירה בין הכרעות שונות

משנתנו עוסקת בהכרעת הדין שיש בספקות ממוניים. תוספות מעמתים בין שני סוגי הכרעות: 'יחלוקו' שבמשנתנו ו'כדא' ג' שבב"ב. שני המקרים אותם מציבים תוספות זה מול זה עוסקים באותו סוג ספק ממוני, שמוגדר לפי תוספות כספק שאינו של 'דררא-דממונא' (הגדרה כזו אינה עולה מפירוש רש"י בע"ב ועיין בזה באורך בשיעור כא).

שלא כבספק של דרד"מ שהגדרתו היא, כפי שמבארים תוספות בע"ב, ספק שנוצר מצד המציאות כשלעצמה אף ללא טענותיהם ושלגביו חלקו סומכוס ורבנן, הרי שהספק שבמשנתנו נוצר ע"י טענותיהם, שכן ללא טענותיהם בי"ד לא היה מסתפק של מי הטלית,

דאין סיבה לומר שהטלית אינה של שניהם כאשר אנו רואים שהיא יוצאת מתח"י שניהם ובפשטות היינו אומרים שהיא שלהם (כ"כ תוספות ר"פ בע"ב).

משאלת תוספות ושא"ר, שהשוו בין המקרים, נראה שלמדו (לפחות בשאלתם) שדין החלוקה במשנה אינו נובע ישירות מעצם אחיזתם, כלומר הוא אינו דין וודאי הנובע מכך שכל מה שאדם אוזח הוא שלו ואף לא מטעם ספק של 'המע"ה' הנוהג מול תפוס בממון, אלא מכוח פסק בי"ד בהלכות ספקות שיתכן ועניינו כפשרה, כפי שהעלנו לעיל, ולכן הקשו הראשונים על ההבדל בין הפסיקות.

מנין לתוספות שהכרעת המשנה אינה 'כדא"ג'

קודם שנמשיך להתבונן על איזו הכרעה מבין השתיים שאלו תוספות, נשאל שאלה פשוטה, כמעט שאלת תם, שלכאורה מערערת על עצם הדיון בתוספות: לכאורה יל"ע מנין לתוספות שבאמת הפסק במשנה אינו פסק של 'כדא"ג'? הרי אצלנו במשנה הם באים לפנינו כשהם אוזחין בטלית ונמצא שתפסו שניהם וא"כ שניהם גברו ואולי לכן חולקים מדין 'כדא"ג'.

אמנם נראה שתוספות לשיטתם בסוגיית 'תקפו כהן' בדף ו ע"א ד"ה 'והא', שב'כדא"ג' מועילה תפיסת אחד מהשני ללא גבול וא"כ אם באמת הדין בטלית הוא 'כדא"ג' מדוע המשנה אומרת 'יחלוקו'? הרי ניתן להמשיך לתפוס! אולם יל"ע לדעת הרא"ש ששיטתו בב"ב היא שלא ניתן לתפוס לאחר התפיסה הראשונה ובכל-אופן שאל כאן כתוספות. אולי דין השבועה כאן מורה שאין זה פסק של 'כדא"ג'.

האם תוספות שואלים על טלית או על ארבא

לשון תוספות היא "מאי שנא" ויל"ע על מה בדיוק שואלים תוספות, האם כוונתם ב"מאי שנא" היא - מדוע אצלנו בטלית לא פוסקים 'כדא"ג' כשם, אך מובן להם מדוע בארבא לא פוסקים 'יחלוקו', או שמא שאלתם היא מדוע שם בארבא לא פוסקים 'יחלוקו' אך מובן להם מדוע בטלית לא פוסקים 'כדא"ג'.

עייין כאן ברמב"ן בד"ה 'ויחלוקו' שלשונו היא: "קשיא להו לרבנן ז"ל ולימא כל דאלים גבר כי ההיא דאמרין בפ' חזקת הבתים גבי זה אומר של אבותי וכו' ואמר רב נחמן כל דאלים גבר, ומפרשינן לה התם בגמ' משום דליכא דררא דממונא ומתני' נמי ליכא דררא

דממונא וכו". מבואר ברמב"ן ששאל על משנתנו מדוע לא פוסקת 'כדא"ג' ולא על ארבע מדוע לא פוסקים 'יחלוקו', האם גם כוונת תוספות כך? נתבונן בסוגיה בב"ב וממנה נוכל לדייק.

השוואת שאלתם לגמרא בב"ב

הנה הגמרא שם בב"ב דף לד ע"ב שואלת מ"ש דין ארבע שבה פוסקים 'כדא"ג' מדין שני שטרות המובא שם שבו לרב פוסקים 'יחלוקו', ולא שואלת הגמרא על ארבע ממשנתנו ויש לעיין מדוע.

הגמרא שם עונה על השאלה הנ"ל שפוסקים 'יחלוקו' רק כאשר 'ליכא למיקם עלה דמילתא', והדין לעולם לא יוכרע, כמו בשני שטרות שהם שווים בזמנם ומכיוון שהשטר קונה רק מסוף היום שהרי מוכיח רק מאז, שכן לא כותבים שעות מחוץ לירושלים, הרי ששני השטרות חלים מרגע אחד, אולם בארבע 'איכא למיקם עלה דמילתא' שכן יתכן ומחר אחד יביא ראיה שהארבע הייתה של אבותיו, לא פוסקים יחלוקו, מדוע? רשב"ם מנמק: "שמא יבואו עדים ויסתרו את הדין שדנו בי"ד וכו", היינו, פן יצטרכו בי"ד לשנות את הדין ולתת לו ותצא זילותא דבי"ד כאילו חוזרים בהם וטעו, לכן א"א שם לפסוק יחלוקו אלא "מניחים אותן וכל דאלים גבר עד שיבואו עדים ויבררו הדבר" כלשון רשב"ם. מצאנו א"כ גמרא מפורשת שאומרת שלא ניתן בארבע לפסוק 'יחלוקו' ולכאורה קשה דא"כ מה שואלים תוספות? הרי גמרא מפורשת ביארה זאת!

ע"כ צ"ל ששאלתם איננה מדוע בארבע לא נפסוק 'יחלוקו', שכן הגמרא בב"ב כבר ביארה זאת, אלא להיפך, מדוע בטלית לא נפסוק 'כדא"ג', וכך גם עולה מלשון תשובתם כפי שמיד נראה.

ב. תירוץ תוספות "אוחזין שאני"

מהי ההכרעה הרגילה ומהי יוצאת-הדופן

תוספות תירצו: "וי"ל דאוחזין שאני דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי, דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא".

כשאנו באים להבדיל בין שתי צורות הכרעת הספקות, יש להתבונן מהי ההכרעה

המתבקשת והפשוטה לסוג זה של ספק, האם היא 'יחלוקו' וכל הכרעה אחרת שתהיה דורשת הסבר, או שמא להיפך, ההכרעה הרגילה בסוג ספק כזה שאינו של דרד"מ היא 'כדא"ג' ואילו פסק 'יחלוקו' שבמשנתנו הוא הייחודי והדורש ביאור.

מלשונם של תוספות "אוחזין שאני" המורה שמשנתנו היא השונה והזוקקת הסבר ולא 'ההיא ארבה', נראה כאופן השני, וא"כ לשיטתם, באופן רגיל ממון המוטל בספק שעפ"י טענותיהם יש לפסוק לגביו 'כדא"ג' ולא 'יחלוקו' (לפחות כאשר איכא למיקם עלה דמילתא כעולה מהגמרא בב"ב) אלא ש"אוחזין שאני", ורק כשאוחזין יש סיבה מיוחדת לפסוק שיהא לכ"א חצי.

למדו תוספות שהכרעת 'כדא"ג' עדיפה על 'יחלוקו', יתכן ומטעם דברי הרא"ש אצלנו שזה ששלו ישתדל לזכות בזה ואילו ב'יחלוקו' יתכן שנפסיד לאחד שלא כדון, או מטעם אחר.

דיוק זה תומך במה שביארנו בשאלתם, שוודאי לא הייתה מדוע בארבה לא פוסקים יחלוקו שהרי הגמרא בב"ב ביארה מדוע לא, אלא מדוע כאן לא נפסוק 'כדא"ג', היינו 'כדא"ג' הוא הדין המתבקש כאן אלמלא 'אוחזין'.

מדוע 'אוחזין' סיבה לפסוק יחלוקו

בפשטות ניתן להבין את השונות שבמצב של 'אוחזין' בשני אופנים:

1. באמת ההכרעה בספקות שאינם דרד"מ הינה 'כדא"ג', זהו הפסק המתאים למצב בו איננו יודעים למי שייך הממון, אולם זוהי כאמור הכרעה בספקות, אולם מצב של 'אוחזין' איננו מצב שמוגדר באמת כ'ספק', שהרי כאשר שניהם אוחזין יש לפנינו סיבה חיובית וידיעה וודאית שיש לכ"א חצי וממילא אין החלוקה מספק אלא מוודאי.

2. באמת מצב של 'אוחזין' איננו מצב של ידיעה ודאית וחיובית שחצי הטלית שייך לכל אחד, אלא מוגדר עדיין כמצב מסופק, וממילא החלוקה היא הכרעה מספק ולא כאופן הקודם שהעלנו לפיו ההכרעה מוודאי, אלא שיש טעם לכך שההכרעה מספק לגביו תהיה שונה מסתם הכרעה בספקות שהיא כאמור כדא"ג.

ג. יסודות מסופקים בשיטת תוספות

כדי להכריע כאחת מן האפשרויות הנ"ל יש להעמיד מספר נקודות לבחינה:

א. אחיזת כ"א מהם היא בכל או בחצי

יש לעיין האם אחיזת שניים בטלית מתפרשת כמוחזקות כ"א רק בחציה וממילא לכ"א ישנה חזקה נפרדת על אותו החצי שתופס לבדו. א"כ, הרי שביחס לכ"א משני האוחזים יש 'אנן סהדי' שהחצי שהוא תופס לבדו הוא שלו (גם אם ננקוט כך וודאי שאין הכוונה שכ"א אוחד את החצי המסוים הקרוב אליו ונבאר זאת בהמשך בע"ה) או אולי שניהם יחד אוחדים בכל הטלית, או שמא שניים שאוחזין פירושו שבכלל אף אחד מהם לא באמת אוחד, אם נכריע כאפשרויות האחרונות הרי שלא נוכל לומר בדעת תוספות שדין החלוקה נובע מוודאות שלכ"א יש חצי, משא"כ אם נכריע כאפשרות הראשונה הרי שהדבר יתכן, אף שלא יהיה מוכרח, כפי שנרחיב מיד בע"ה.

אגב, שאלה זו הינה למעשה סוגיה מפורשת (שקצת נתעלמה מן העין למעיינים בשאלה הכ"כ יסודית הנ"ל) בע"ב הדנה בדברי חכמים, כפי שנגענו בה כבר בשיעור שעבר ובע"ה ביתר אריכות בשיעור כ).

ב. חלוקת וודאי או חלוקת ספק

יש לעיין האם החלוקה שבמשנה מוגדרת כ'חלוקת ספק' שבה כ"א מקבל חלקו רק מספק, או מוגדרת כ'חלוקת ודאי' שכן ה'אנן סהדי' אומר לנו שבאמת בוודאי החצי שלו. שאלה זו, כפי שכבר ציינו, מסתעפת מפתרון השאלה הקודמת. אם נכריע לעיל שכ"א מוחזק לבדו בחצי טלית וממילא תפיסתו היא סיבה לומר שחצי שלו, הרי שניתן להבין שמצב של 'אוחזין' אינו מצב שמוגדר כ'ספק', אלא שיש באחיזתם סיבה חיובית לתת לכ"א חצי וממילא אין החלוקה הכרעה מספק ולכן אין לראות את ההכרעה כאן כהכרעה בדיני ספקות שהיא לשיטתם 'כדא"ג'.

אולם אם נכריע ששניהם יחד אוחדים בכל הטלית, הרי שהאחיזה רק מלמדת בוודאי ששניהם בעלים על כל הטלית, וא"כ אחיזתם תועיל לכך שאדם שלישי שייקח מהם יהיה

גזלן, אולם עדיין אינה מורה על כמה אחוזים מהטלית כ"א בעלים וא"כ עדיין דרוש דין נוסף והוא חלוקה ביניהם וזו כבר לא תישען על אחיזתם אלא תהיה הכרעה מספק.

את יסוד ספק הגמרא ב'שתק ולבסוף צווח' בדף ו ע"א פירש 'חידושי הר"ן' כהסתפקות בשאלה זו ונמצא לפיו שהספק שבו אנו מסתפקים הינו למעשה ספק בגמרא.

ג. חלוקת הוודאי - ראייה או דין

אף אם הכרענו לעיל כאופן הראשון, לפיו כ"א מוחזק בחצי ומוחזקות זו מכריעה שאותו החצי שלו, יש להתבונן בטיבה של מוחזקות זו, האם קיימת בה ראייה על בעלותו, או שמא הינה רק סוג של הכרעה דינית שאינה מסברא.

ד. הבנת העולם בתוספות שכ"א מוחזק בחצי

'אנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה' להבנת קוב"ש

לשם פתרון הנקודה האחרונה הנ"ל, עלינו להתבונן במשמעות הנימוק שכתבו תוספות: "דחשיב כאילו כ"א יש לו בה בודאי החצי" וזאת יש לעשות ע"י הבנת החזקה שהביאו מיד בהמשך דבריהם: "דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה", שזהו משפט שתוספות לא המציאוהו אלא לכאורה לקחוהו מדף ג ע"א.

אמנם קצת צ"ע מדוע תוספות לא הביאו גמרא זו כראיה לדבריהם וי"ל דאף שהגמרא הזכירה זאת אולם לא כתבה שזה הטעם לדין המשנה וניתן להבין את ה'אנן סהדי' שבגמרא כתוצאת דין 'יחלוקו' ולא כסיבה לדין 'יחלוקו' כפי שתוספות כאן נוקטים, ועיין בשיעור כג שנאריך בביאור גמרא זו ביחס לנ"ל.

והנה ב'קובץ-שיעורים' חלק ב [סימן ט אות א] למד שכוונתם באותו 'אנן סהדי' היא ל: "חזקה כל מה שתח"י אדם ה"ה שלו" שלכאורה היא המובאת ברא"ש כאן. את עניינו של ה'אנן סהדי' מבאר הקוב"ש שם כסברא וראיה מצד ש'אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן'.

האמת היא שחזקה שכזו איננה מופיעה בשם זה בגמרא ואף לא בדברי הרא"ש הנ"ל, וכבר כתב המל"מ בהלכות מלוה פרק א הלכה ד שחזקה זו לא נתפרשה בגמרא כלל,

אולם ראשונים נקטו במינוח זה ועיין לקמן שהבנת קוב"ש לפיה לחזקה זו התכוונו תוספות והרא"ש ושמשמעותה היא ה**וכחה**, איננה פשוטה כלל.

אחיזת כ"א בכל או בחצי

הקוב"ש שם מוסיף באות י: "ובאמת צ"ל כן גם לדעת תוספות דכ"א אינו מוחזק אלא במחצה", לדידו תוספות למדו שאחיזת שניים בטלית מתפרשת כמוחזקות של כ"א רק **בחציה** וממילא לכ"א ישנה חזקה **נפרדת** על אותו החצי שתופס לבדו וא"כ ביחס לכ"א משני האוחזים יש 'אנן סהדי' שהחצי שהוא תופס לבד הוא שלו.

יש להוסיף בירור בגדר הדברים, מה הכוונה שכ"א מוחזק במחצה?

לכאורה אין כוונתו שכ"א מוחזק בחצי המסוים שקרוב אליו שהרי הגמרא בדף ז ע"א אומרת שאם הייתה טלית מוזהבת חולקים גם בזהב, אע"פ שהזהב קרוב יותר לאחד מהם, אלא הכוונה היא שהגדרת החזקתו כאשר מחזיק עם עוד אחד והיא 'החזקה משותפת' היא שמחזיקה כ"א מהם בחצי טלית אך לא בחצי מסוים. (באמת בקוב"ש שם באות יט התקשה בגמרא של טלית מוזהבת לפי הבנתו ש"מוחזק רק בחציה והיינו **בחצי הסמוכה לו**" אולם עיי"ש מה שתירץ ויתכן שכוונתו להסבר הנ"ל).

אמנם הייתה שם לגמרא הו"א שזה שהזהב שלו יזכה בזהב ובפשטות י"ל שבהו"א אכן למדה הגמרא שכ"א מוחזק בחצי המסוים הקרוב אליו והסיקה לא כך, אולם המתבונן שם בגמרא יראה ששלבי ההו"א והמסקנה בגמרא מלווים בטענות שונות של שניהם ומכאן שאין עניין שינוי השלבים בגמרא נעוץ בהגדרת המוחזקות אלא בטענות שביניהם ואכמ"ל בזה.

חלוקת וודאי ולא חלוקת ספק

לפי הבנה זו בתוספות שכ"א מוחזק בחצי וממילא תפיסתו מהווה ראייה שהחצי הזה שלו, נמצא כי החלוקה שבמשנה איננה מוגדרת כ'חלוקת ספק' שבה כ"א מקבל חלק מספק, אלא 'חלוקת וודאי' שכן ה'אנן סהדי' אומר לנו שבאמת בוודאי החצי שלו. תוספות מתרצים שמצב של 'אוחזין' איננו מצב שמוגדר כ'**ספק**', אלא כמצב שבו יש **סיבה חיובית**

וידיעה ודאית לתת לכ"א חצי וממילא אין החלוקה הכרעה בדיני ספקות וממילא מובן שההכרעה כאן תהיה שונה מהכרעה בדיני ספקות שהיא לשיטתם 'כדא"ג'.

מהלך תוספות לפי"ז

לפי זה נבין מה סברו תוספות בשאלתם, מדוע היה עדיף להם פסק 'כדא"ג' על 'יחלוקו' ומה השתנה בתירוץ, שהרי יש לשאול שגם בשאלתם ידעו שמדובר כאן ב'אוחזין' ומדוע העדיפו את 'כדא"ג'?

להנ"ל נבאר כך, בשאלתם למדו שהחלוקה במשנה היא מספק ולכן התקשו מ"ש מאופן הכרעת הספק בארבע ששם רואים שכאשר איננו יודעים אנו אומרים 'כדא"ג' וזהו הפסק העדיף בספיקות ויתכן מטעם הרא"ש שהבעלים האמיתי ימסור נפשו יותר, ואילו בתשובתם חזרו בהם ולמדו שהפסק במשנה הוא בתורת ודאי ולא בתורת ספק וממילא לא שייך לפסוק 'כדא"ג', שהרי אין כאן ספק.

ה. קשיים רבים בהבנה זו בתוספות

כשמתבוננים בתוספות נראה שהבנת הקוב"ש בעייתית מחמת טעמים רבים, שני היסודות העולים בדבריו קשים, גם ראיתו את כ"א תופס בחצי טלית וגם הפרשנות לאותה אחיזה כהוכחה וראיה לבעלותו על חצי.

קשיים רבים עולים בהתבוננות בהסבר קוב"ש, ט"ו במספר, ונציג את הקשיים לפי קבוצות.

קשיים בלשון תוספות

1. בתוספות ישנם מספר בטויי הסתייגות והמעטה בדבר בעלותו האמיתית של כ"א מבעלי הדין על החצי אותו הוא מקבל, שהרי לשונם היא: "חשיב כאילו כ"א יש לו בה בודאי החצי", גם 'חשיב' וגם 'כאילו' הינם ביטויים שאינם עולים בקנה אחד עם ההבנה לפיה מוחזקותם מוכיחה ויש בה ראיה לכך שכ"א מהם הוא בעלים על חצי.

אמנם בכל מקרה עדיין נצטרך להבין את הביטויים הסותרים שבתוספות שמחד כתבו 'חשיב' ו'כאילו' ומאידך הוסיפו וכתבו 'ודאי' וא"כ לשונם קשה מיניה וביה ועיין בזה בהמשך.

2. גם סדר דברי תוספות קשה לפי הבנה זו - מדוע תוספות לא מתחילים את תשובתם בעיקר שהוא האנן-סהדי דמאי דתפיס האי דידיה?

3. עו"ק הסירבול הקיים לכאורה בדבריהם שהרי היו תוספות יכולים לומר פשוט שאוחזין שאני כי שניהם מוחזקים וממילא התברר שלכ"א יש את מה שאוחז!

4. כמו"כ קשה שלא כתוב כלל בתוספות שיש אנ"ס על חצי, את עניין ה'חצי' כתבו תוספות רק בדברי ההקדמה שלהם.

קושי מסברא

5. בכלל מסברא קשה מאד להבין את כל הנחתו של הקוב"ש! וכי אחיזת שניהם בכרכשתא מוכיחה שלכ"א מהם יש בדיוק חצי?! אולי לאחד יש יותר מחצי ולשני פחות? וכי שניים שקנו טלית במשותף וכ"א מהם שילם סכום אחר לא יחזיקו שניהם בטלית למרות שלכ"א אחוז בעלות שונה בה? א"כ, אם שניהם אוחזים יחד בטלית מדוע לומר שלכ"א יש חמישים אחוז, אולי השותפות שלהם היא באחוזים שונים? הרי כבר ביררנו לעיל בדבריו שוודאי אין כוונתו לומר שכ"א אחוז בחצי מסוים שבו חברו לא אחוז, כך שתאמר שאם אחוז בחצי נפרד ממילא יש ראייה על אותו החצי.

ומה שבדף ג אומרת הגמרא לגבי שבועת מודבמ"ק "אנן סהדי" זה רק על כך שיש לו משהו בטלית שהרי ל"צ להודות דווקא בחצי טלית כדי שתהיה שבועת מודבמ"ק אלא מספיק שיש לו בה חלק אך אין שום ראייה על חצי!

ובאמת כשנדקדק נראה שתוספות הזכירו את ה'חצי' לא כשדיברו על האנ"ס, אלא קודם לכן, לא כתוב בתוספות שיש אנ"ס על חצי, וזה לכאורה דבר רחוק.

קשיים מהמשנה

6. עוד קשה על הבנה זו מדין המשנה עצמה. המשנה תולה את קבלת חצי הטלית ע"י כ"א מהאוחזין, בשבועה שעליו להישבע, ומבואר בגמרא שרק לפי ריו"ח עניין השבועה הוא תקנה חיצונית כדי שלא יהא כ"א תוקף, אולם לפי מהלכי הגמרא בע"ב - השבועה נדרשת כדי שיוכל לקבל חצי מהטלית, והנה, אם כ"א אחוז בחצי מדוע עליו להישבע כדי

להשאיר את אותו החצי בידו? באמת הרשב"א בע"ב למד שהגמרא בהו"א הבינה שכ"א אוחז בחצי ובאמת התכוונה בשאלתה "אלא מאי? רבנן? הא אמרי המע"ה!" לשאול מה צורך בשבועה והסיקה שבאמת שניהם אוחזין בהכל ובוודאי אם נאמר שיש **ראיה והוכחה** מתפיסתו, לא יובן מדוע בנוסף לאותה ראיה עליו להישבע כדי לקבל? במה הוא שונה מסתם אדם שאוחז לבדו בחפץ ואומרים לגביו "חזקה מה שתח"י אדם שלו" ול"צ להישבע?

7. עוד יש להעיר מהמשך דברי המשנה: "בזמן שהם מודים או **שיש להן עדים** חולקין בלא שבועה", ולכאורה לא מובן, הרי גם עד עתה עסקנו שיש 'אנן סהדי' שלכ"א יש חצי וא"כ היו עדים שלכ"א מהם יש חצי ובמה שונה הסיפא שלא מצריכה שבועה?

8. הדין האמצעי במשנה שכאשר "זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי" ומקבל זה שלושה חלקים וזה רבע לכאורה יהיה קשה מאד לפי הבנת הקוב"ש, שהרי אם תפיסתם מוכיחה שלכ"א מהם יש חצי, מדוע זה יקבל רק רבע והשני לעומתו יקבל ג רבעים? הרי תפיסת כ"א מהם בחצי מוכיחה שלכ"א יש חצי!

אף שנכון שטענותיהם שונות והאחד רק טוען על חצי ולא על כולה, מ"מ טענתו (היינו 'הודאתו' בחצי השני) איננה שאחזתו אינה מורה אמת, הוא איננו טוען שהטלית כלל אינה שלו, אלא טוען שהחצי שלו **בדיוק כפי שאחזתו מורה** ולמה ייגרע חלקו מזה שטוען שכולה שלו אם האחזות הם ההוכחה וסיבת הדין במשנה? וכי נאמר שכאשר טוען רק שחציה שלו, נחשב הוא כמוחזק רק בחצי החצי? יתכן שכן כפי שכעת נבאר.

הנה בדין הזה של "זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי" אומר רש"י בד"ה "וזה אומר": "מודה הוא שהחצי של חברו וכו' ישבע וכו' **כמשפט הראשון** מה שהן דנים עליו וכו'". למד רש"י שעניין הסיפא זהה הוא לרישא וכך מבואר בגמרא בדף ח ששאלה על הסיפא "הא תו למה ל", רואים בגמרא שהעיקרון בשניהם אחד והוא שחולקים את הדבר עליו דנים.

שאלנו כיצד זה א"ש לפי תוספות לפיהם דין 'יחלוקו' מבוסס על אנ"ס וא"כ בסיפא שהם ג"כ תפוסים בשווה לכאורה האנ"ס אומר שחצי לזה וחצי לזה. אלא ע"כ צ"ל שכאשר

טוען שרק חציה שלו ולא כולה, **משתנה האנ"ס** מהרישא, וא"ת הכיצד? והרי מחזיק הוא באותו אופן כברישא!

תוספות הרא"ש כאן בד"ה "זה אומר כולה שלי" כתב: "הכא נמי מיירי דתפסי בכרכשתא והחצי שהוא מודה לו **חשוב כאילו הוא לבדו מוחזק בו** והחצי שהם דנין עליו חשיב כאילו שניהם מוחזקין בו", היינו, משנתנו מדברת כשאוחזים בכרכשתא ואין הפשט שכ"א מחזיק בחצי טלית שהרי הוא אוחז בכרכשתא שזה **נחשב** להחזקה בכל הטלית שהרי אם היה תופס לבדו בכרכשתא וודאי שהיה נחשב לאוחז בכל הטלית וכאן ששניהם מחזיקים בה הרי שיש **החזקה משותפת בכל הטלית שהיא מתפרשת כהחזקת כ"א בחצי** וכפי שבארנו לעיל מה הכוונה שכ"א אוחז בחצי, וא"כ מתי שייך לומר שמחזיק בכל הטלית? רק כאשר טוען שכולה שלו אך אם טוען שחצי של חברו, הרי שאז למעשה הוא לא מחזיק כלל בחצי האחר אלא הוא **תופס בכרכשתא רק כדי לתפוס חצי**, או שנגדיר שאף אם תופס בכל הטלית, מ"מ כאשר שניים אוחזין בטלית ושניהם מסכימים שהיא של ראובן הרי שאז שמעון שתפוס גם הוא בטלית נחשב **כתופס עבור ראובן** שהרי מסכים שהיא שייכת לראובן, וא"כ כשאחד אומר 'כולה שלי' הוא אוחז בכל הטלית ואילו השני שאומר 'חציה שלי' למעשה אוחז לעצמו רק חצי טלית וא"כ בחצי אחד רק אחד מהם מוחזק לבדו ואילו בחצי השני שניהם מחזיקים.

א"כ אותו אנ"ס של תוספות אומר שיש תפיסה משותפת של שניהם ודין תפיסה משותפת אומר שכ"א נחשב לתפוס בחצי, אלא שכשזה אומר 'כולה שלי' וזה אומר 'חציה שלי' אזי התפיסה המשותפת היא רק על החצי שעליו דנים וא"כ באותו חלק כ"א תפוס ברבע ואז זה כמשפט הראשון.

אולם נראה שגם לאחר הסבר זה עדיין הדבר קשה, שהרי לפי הסבר קוב"ש, תוספות ביארו שיש **הוכחה בתפיסתם** שלכ"א יש בעלות על חצי, שחזקה מה שתח"י, האחיזה, היא עצם האנ"ס על חצי לכ"א וא"כ מה משנה מה כ"א טוען? הרי **ההוכחה שבתפיסה** היא אותה הוכחה! התמונה הויזואלית שמול עינינו ששניהם אוחזין בטלית איננה משתנה בין הרישא במשנה לסיפא והרי תוספות נימקו את הדין בה. א"כ קשה מאד שינוי הדין בין הרישא לסיפא.

9. תירוץ תוספות הנ"ל, "אנן סהדי", שמבאר מדוע במשנתנו נפסק 'יחלוקו' ולא 'כדא' ג'

וודאי בא לענות גם על ההכרעה בסיפא דמשנתנו בדין "שניים רוכבים ע"ג בהמה" והרי שם לא נוכל לבאר כהבנת הקוב"ש, שהרי בבהמה כגודרות אין הוכחה וראיה מתפיסתו וכפי שאומרת הגמרא: "הגודרות אין להן חזקה" [ב"ב לו וכן בכתובות פד ובגיטין כ] באמת לקושי זה התייחס הקוב"ש עצמו שם באות ה וטען שבגודרות רק אם השני טוען שמאיליו הלכה הבהמה נאמן וכאן לא טען זאת.

קשיים מתוספות בהמשך

10. והנה אף אם כן נצליח להבין שיש בסיפא לאותו שמקבל ג רבעים אנ"ס שהם שלו, הרי שעדיין קשה, שהרי תוספות בד"ה "וזה" הקשו מדוע במקרה הנ"ל הטוען שחציה שלו לא יזכה בחצי מכוח מיגו שהיה טוען כולה שלו, ולכאורה שאלתם לא מובנת לפי הבנת קוב"ש בדבריהם, אם החלוקה במשנה היא מוודאי, מכוח זה שכ"א מוחזק בחצי והמוחזקות יש בה אנ"ס, הרי שע"כ אותו שמקבל ג רבעים זה מטעם שיש עליהם אנ"ס שהם שלו ולא מספק וכיצד מיגו יועיל כאן? כמו שמיגו לא מהני מול חזקה של אנ"ס כמו בכתובות יט, כך צריך להיות גם כאן! הרי ברור שהדין של 'זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי' הוא אותו דין של 'זה אומר כולה וזה אומר כולה שלי' שהרי אין במשנה שני דינים, ותוספות אומר שמיגו בעיקרון יכול לעזור וקשה איך יהיה נאמן הרי זה מיגו נגד אנ"ס, דאם תוספות למדו שחזקה מה שתח"י שלו זה אנ"ס כהבנת ה'קובץ-שיעורים' הרי שכאילו יש לפנינו עדים שאומרים שלכ"א יש חצי ומיגו הרי לא עוזר נגד עדים!

11. תוספות בד"ה "וזה נוטל רביעי" תירצו את שאלתם הנ"ל שהאומר חציה שלי לא יקבל חצי מכוח מיגו בכך שזה 'מיגו להוציא' דבחציו השני מוחזק זה כמו זה, והנה הקוב"ש הנ"ל דווקא הוכיח מדבריהם שכ"א מוחזק בחצי דאם כ"א מוחזק בכול אין זה 'להוציא' שהרי הוא עצמו מוחזק גם בחצי של השני, אולם לכאורה נראה מסברא להיפך, שכן אם כ"א מוחזק בחצי טלית א"כ למה זה 'להוציא'? הרי אין חברו מוחזק בחצי שהוא מוחזק בו, וא"כ המיגו שלו הוא להחזיק על מה שבידו ובאמת בחידושי הר"ן כשכתב את תירוץ תוספות שזה מיגו להוציא כתב "כיון שזה תופס ועומד וזה תופס ועומד הו"ל כל חד וחד כאילו מוחזק בכולה וחברו כאילו מוציא מידו והוי האי מיגו לאפוקי ממונא" וזה שלא כקוב"ש, ומה שהקשה דכיון שיד שניהם שווה אין כאן מוציא עיין בשיעור ח שהרחבנו

בביאור העניין והנה ברור שקוב"ש ילמד שכ"א מוחזק בחצי של החצי וממילא זה להוציא אך על זה גופא שאלנו לעיל מדוע לא תהיה אחיזתו בחצי כל הטלית כמו ברישא.

12. תוספות בד"ה "וזה" הקשו למה לא נאמר ב"זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי" שאין ספק מוציא מידי ודאי, ד"האומר חציה שלי ספק אם יש לו בה כלום". והנה, אם באמת למדו שלכ"א יש אנ"ס ובירור על כך שחצי שלו הרי יוצא שאין לפנינו שום ספק שהרי הוא אוחז ג"כ בטלית וא"כ החצי (מכל הטלית או לפחות מחצי הטלית) וודאי שלו.

13. ביאור תוספות בהמשך לגבי הדמיון שהגמרא מדמה את 'מנה שלישי' למשנתנו אינו ברור כלל לפי הסבר קוב"ש, אולם לשם כך יש להרחיב בעניין מנה שלישי ולזה ייחדנו את שיעור ד.

14. בכלל קשה להבין כאן שגדרה של החזקה הוא 'הוכחה' שזה שלו כי אנשים אינם גנבים, שהרי הספק כאן הוא מי הגביה קודם את הטלית, וכי תפיסת שניהם מוכיחה שאכן הגביהו יחד?

קושי מהגמרא

15. הגמרא בע"ב שואלת "לימא מתניתין דלא כסומכוס, דאי כסומכוס האמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה". לפי הבנת קוב"ש בתוספות שזו חלוקת וודאי כי יש לנו ראייה מתפיסתם על בעלותם, קשה מאד, מה הגמרא שואלת מסומכוס שדיבר על "ממון המוטל בספק"? והרי אצלנו אין זה ספק אלא וודאי!

שמה נאמר שהגמרא שואלת בדרך ק"ו, דאם בסומכוס חולקים ללא שבועה, כ"ש שבמשנה שזו חלוקת וודאי יש לחלוק ללא שבועה, אין זה נראה כלל, דהייתה הגמרא צריכה לשאול מדוע חלוקת וודאי דורשת שבועה, וכי לצורך שאלה כזו אנו זקוקים להישען על סומכוס?

אחד היסודות בהבנת הקוב"ש את תוספות היה שיש ב'חזקה מה שתח"י אדם שלו' הוכחה וראיה על כך שהטלית שלו, נרחיב כעת בבירור עניין זה.

ו. 'חזקה מה שתחת יד אדם שלו' - חזקה או דין המע"ה

יסוד 'חזקה מה שתח"י אדם שלו' לרש"י

במשנה ביאר רש"י: "שאלו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחברו ועליו להביא ראיה וכו'".

יש לעיין בדברי רש"י, דהנה לכאורה שתי הלכות הן: אחת היא דין 'המע"ה' אותו נקט רש"י ואילו השנייה היא 'חזקה מה שתח"י אדם שלו', רש"י מציין את דין 'המע"ה' ולא את 'חזקה מה שתח"י אדם שלו' ויש להתבונן בזה.

שאלתנו על רש"י היא אם נלמד שרש"י על המשנה בא לומר מתי חולקים ומתי הדבר נשאר בידי כהבנת הפנ"י שראינו בו, אך לפי דרכנו ברש"י שלא בא לומר זאת אלא שהשני הבא להוציא ממנו צריך להביא ראיה לא קשה כיון שהצורך לשני להביא ראיה כתוב ב'המע"ה' וכדרך שהגמרא בע"ב הביאה.

את דין 'המע"ה' מצאנו בב"ק דף מו במקרה של שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצידה ולא ידעינן האם העובר מת כתוצאה מהנגיחה. דין זה נלמד בגמרא שם בע"ב מסברא "דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא" וזה אומר שמספק לא ניתן להוציא ממנו, אך אינו מורה הלכה באופן חיובי על חפץ מסוים שנמצא תח"י שהוא שלו, הלכה שכזו הייתה וודאי דורשת פסוק ועליה לא הייתה הגמרא שם אומרת "למה לי קרא סברא הוא".

והנה 'המע"ה' נאמר שם כאשר כל השאלה היא האם חייב לשלם לשני, אולם אצלנו, כאשר האחד אוחז חפץ מסוים בידו והאחר בא וטוען עליו בעלות, לכאורה הטעם שלא ניתן להוציא מהמוחזק הוא יותר מאשר סתם 'המע"ה', הוא מטעם חיובי דהיינו 'חזקה' של 'מה שתחת יד האדם שלו', שאליה לכאורה רמזו תוספות, המורה הלכה שהממון שלו וממילא אין צורך כלל לדין 'המע"ה' ומדוע נזקק רש"י לדין 'המע"ה'?

באמת לכאורה שני דינים הם שהרי במחליף פרה בחמור בדף ק הקשתה הגמרא "וליחזי ברשות דמאן קיימא ולהוי אידך המע"ה" והתם אלו גודרות שאין להם חזקת ראיה כבב"ב לו ע"א וע"כ חזינן שדין 'המע"ה' הוא סתם דין של מוחזק ותפוס (אמנם תוספות שם הקשו מגודרות) וכן בספק בכור אמרינן לקמן בפרקנו 'המע"ה' אף שאין ראיה מאחיזת הבעלים הישראל בבכור שהוא אכן בכור וא"כ מדוע רש"י כתב את 'המע"ה' ולא יותר מזה את 'חזקה מה שתח"י שלו'?

המוחזק זכות חיובית בממון שאצלו, אלא קובע שהתובע אינו יכול להוציא מספק, כטעם הגמרא שם בב"ק "דכאיב ליה כאיבא וכו'" וממילא הממון נותר אצל הנתבע מספק אולם דין 'אוקי ממונא בחזקת מריה' זו הלכה הנותנת כוח לנתבע בממון המוחזק בו ומחמת כוח חיובי זה לא ניתן להוציא ממנו.

אמנם ברש"י ורשב"ם ראינו לא כך ולמעשה כמו שהערנו זו אף מחלוקת גדולה בין גדולי האחרונים.

מחלוקת ה'קצות' וה'נתיבות'

היסוד הנ"ל שיש דין חיובי של חזקת ממון ולא רק שא"א להוציא ממון מספק נמצא ב'קצות החושן' במספר מקומות, ה'קצות' בסימן לד ס"ק ה הקשה על הריב"ש בסימן רסו שכתב שכאשר העיד בבי"ד ואח"כ באו עדים והעידו על העד שעבר עבירה ואיננו יודעים מתי היה הדבר וממילא ממתי העד נפסל לעדות, הרי שמוקמינן אותו בחזקת כשרות ונוקטים שעבר עליה כעת וא"כ נפסל רק מעתה וממילא עדותו שהעיד כשרה, והקשה עליו ה'קצות' מ"ש ממקוה שנמדד ונמצא חסר שמטמאים טהרות שנעשו ע"ג בגלל 'תרת' לריעותא'?

ה'נתיבות' שם בס"ק טו תירץ וז"ל: "ולפענ"ד דל"ק דשאני הכא בטהרות דשני החזקות חזקות המבררות הן ומצטרפין לברר שנחסר מקודם, משא"כ חזקת ממון דלאו חזקה המבררת היא, רק שאין יכולים להוציא מיד המוחזק בלא ראייה מטעם סברא או מקרא". א"כ ל'נתיבות' חזקת ממון איננה פסק והכרעה בדיני ספקות כמו חזקה דמעיקרא, אלא רק תוצאה מכך שאין מוציאים ממון מספק.

כמו"כ כתב ה'נתיבות' אף בסימן פח ס"ק ד ואילו הקצות לשיטתו בסימן רפ ס"ק ב שביאר שמה שלא אזלינן בממון אחר הרוב אלא אחר חזקת ממון אע"פ שקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף' הרי זה בגלל שחזקת ממון עדיפה מכל החזקות שהרי היא נגזרת מהמצב ההווי, דעכשיו הממון תח"י ולא מעיקרא (סברתו צ"ע ואכמ"ל) שוב רואים שלמד ה'קצות' שחזק"מ היא חזקה לכל דבר כמו חזקה מעיקרא ולכן הקשה שנאמר 'תרת' לריעותא' וכ"ה בקצות סימן צא ס"ק י ובש"ש שמעתתא ד פרק כד.

הצורך בשתי ההלכות

והנה אף שיש באמת גם סברא פשוטה של 'מאן דכאיב ליה כאיבא וכו'" שאומרת סתם דין של 'המע"ה', ולשם מה נחוץ דין נוסף של חזקה? "ל שלא תמיד די בהלכה הראשונה, דכאשר התובע מגיע עם כוח מסוים, כגון ברי לעומת שמא, כבסוגיה בכתובות, יש לכאורה צורך בהלכה הנוספת, עיין בזה לקמן, ומ"מ יש ונעשה שימוש דווקא בסברא של 'המע"ה' ולא בחזקה כגון מה שכתב רע"א בשו"ת ח"א סימן קלו שגם אם בתו"ת לא נאמר פסק של חזקה מ"מ מספק לא נוציא ממון.

ז. מה מורה 'חזקה מה שתח"י שלו'

הבנת החזקה כראיה

מה מורה החזקה?

ראינו לעיל שאת עניינה מבאר קוב"ש בח"ב סימן ט **כסברא וראיה** מצד ש'אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן' וז"ל: "והנה הא דאמרינן חזקה כל מה שבידו הוא שלו הטעם הוא דתפיסתו מוכחת דמאין בא לידו כיון דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן והיכא דליכא הוכחה מהתפיסה כגון בגודרות או בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר לא מהניא תפיסתו".

כבר בראשונים מצאנו הבנה שכזו כמו ברבנו יונה לב"ב דף מה ד"ה "ראה עבדו" שכתב "כלים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר נאמן לטעון לקוחין הם בידי אע"פ שיש עדים לתובע שהיו מתחילה שלו לפי **שתפיסתן ראיה** שאם לא באו לידו בתורת מקח היאך באו לידו דאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן".

הבנת החזקה כדין

והנה בב"ב אות קנג מעלה קוב"ש הבנה שונה בעניינה של "חזקה מה שתח"י של אדם שלו" שלא כהבנה הנ"ל ולפיה אין זו חזקה של סברא אלא של 'דין' וז"ל: "דהך חזקה כל מה שתחת יד אדם הוא שלו, **אינו מטעם אומדנא ובידור** שכן הוא, אלא **שד"ת הוא**, שאין צריכין לחוש שמא אינו שלו ודוגמא לזה כעין דין חזקה באיסורין, דאינה מבררת המעשה ומ"מ הוא דין ודאי וכו' ואפילו בתרתי דסתרי כמו בשני שבילין ושתי כתי עדים

המכחישות זא"ז דקיי"ל כר"ה וה"נ בחזקה זו לענין ממון אף שהמעשה אינה מבוררת לנו, מ"מ הוא דין ודאי וכו'".

ההבדל בין שתי ההבנות במהות החזקה

לפי ההבנה שזו חזקה של סברא הרי שבאמת אנו מסתפקים ושואלים האם באמת הממון שלו, היינו, מה קרה באמת במציאות **בעבר** שזה מה שקובע אם הממון שלו היום והאם קנאו, **והחזקה יכולה לבוא ולתת לנו פתרון**, לפשוט את הבעיה ולומר שמכיוון שאיננו מחזיקים אנשים כגנבים הרי שהאחיזה מלמדת אותנו שזה אכן שלו.

אולם לפי ההבנה האחרונה הרי שהחזקה אומרת **דין**. אין בחזקה כדי לפשוט מה באמת קרה בעבר אולם היא אומרת כיצד להחזיק את הדבר **עכשיו**. יש להחזיק את כל מה שאצל האדם **כאילו** הוא שלו, **עצם זה שתופס ממון** כתפיסת בעלים - **מונע מאיתנו מלהסתפק** שמא הממון של מישהו אחר, וממילא **איננו מחפשים הוכחות ותשובות** כדי לענות על השאלה של מי זה (שזה אין בכוח החזקה לתת) שהרי אנו כלל לא מתחילים להסתפק של מי זה שהרי האחיזה גורמת שלא נסתפק כלל וממילא אם אין שאלה הרי שגם אין צורך בתשובה והוכחה.

ח. ראיות לשתי ההבנות במהות החזקה

חיזוק להבנת החזקה כדין

ה'קצות' בסימן קלג ס"ק א אומר שקטן המחזיק במטלטלין לא נאמרה לגביו 'חזקה מה שתח"י אדם שלו' דכיוון שטענת קטן אינה טענה א"כ הוי חזקה שאין עימה טענה ולא מועילה נגד מ"ק, דחידש הקצות שגם במטלטלין אמרינן "חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה" ולא רק בחזקת קרקעות והניח זאת לפשוט אף שלכאורה יש סברא גדולה לחלק ביניהם שכן בקרקעות אין היושב מוחזק אלא הבעלים, אלא שיש בישיבתו ראייה לטענתו שקנה וא"כ ודאי שצריך טענה, אולם במטלטלין אם נלמד כהבנה שלפיה אותה חזקה יש בה 'אנן סהדי' הרי שלכאורה לא יהיה צריך טענה, שכן כבר כשאנו רואים שהחפץ בידו אנו יודעים שהחפץ שלו אף ללא שיטען, אע"כ למד הקצות שזו חזקת דין האומרת לנקוט כטענת מי שהוא מוחזק בממון וממילא ראשית לכל יש צורך בטענות. (הנתיבות

שם מסכים שבעי טענה אלא סבר שטענינן לקטן, אולם לקצות טענינן לקטן דווקא כשבא מכוח אביו ולא מכוח עצמו).

אולם באמת רבנו יונה לב"ב דף כח ע"ב ד"ה "אלא מעתה" כתב שבמטלטלים ל"צ טענה דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן וכיון דהכלים אין עשויים להשאל ולהשכיר "ודאי מיד הראשון באו לידו", דבריו אלו עולים לשיטתו שהבאנו לעיל שלמד שיש בחזקה ראייה ואנן סהדי.

חיזוק נוסף מתוספות בב"ב

בב"ב דף לג ע"ב בדין זה שקטף תאנים משדה חברו וטען בעל השדה שגזולים בידו ואילו הקוטף טען שקטף ברשות, מעמידה הגמרא את הפירות שקטף כבר, בידו, מכוח סברת 'לא חציף אינשי' והקשו שם תוספות ד"ה "ואי" מדוע לא אומרת הגמרא מטעם 'חזקה מה שתח"י של אדם שלו'?

תוספות תירצו שאיצטריך למקרה שליקט את הפירות והניחם ברשות שאינה שלו שכעת לא תפוס בהן, ויל"ע, הרי אם יסוד חזקת מטלטלין נעוץ באומדנא של 'אחזוקי אינשי וכו'" מה משנה אם הניח ברשותו או לא? הרי כבר בשעה שליקט נוצרה אומדנא שזה שלו.

היינו, יל"ע, וכך העיר רע"א, שכבר בשעה שאחזו בהם קודם שהניחם ברשות אחרת, הייתה בזה ראייה והוכחה שהם שלו מצד "אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן" דכבר היה ברשותו, וא"כ פשוט שאם הלך והניח בר"ה אח"כ לא נעלמה הראייה ואין זה תלוי בהגעתו לפני בית דין (שלא כהערת הגרנ"ט ששת ליבו לזה).

הגרנ"ט בתחילת בב"ב מוכיח מתוספות זה שבאמת אין בחזקה זו ראייה והוכחה ברורה אלא היא רק מסוגלת להגדיר את תפיסתו כתפיסה מוכחת, כי יש בה הוכחה קצת וכעת הוא מוחזק מצד תפיסתו ואיננו מעוררים ספק כל עוד הדבר בידו וא"כ החזקה הינה דין ולא הוכחה.

היה אפ"ל בשונה מהגרנ"ט שהבין שאומדנת 'אחזוקי אינשי וכו'" יוצרת את חזקת מטלטלין, רק שזו אומדנא קלושה (ולשיטתו יצטרך לומר שהאומדנא האחרת שהגמרא

כותבת של "לא חציף" היא אלימא ולכן מועילה להוציא ממון ודוחק) ולטעון שהתפיסה כדרך בעלים **עצמה** יוצרת את החזקה ואילו "אחזוקי אינשי" אינה אומדנא לומר שזה שלו כאומדנא של "לא חציף" אלא רק מסלקת חששות ושאלות כגון שמא בגניבה הגיע הממון לידו. ממילא לא שייך לדבר על אומדנא ללא שתופס את הדבר, כי התפיסה היא חזקת הדין.

דחיית ההוכחה מתוספות

והנה יל"ע בעצם ההוכחה מתוספות, דראשית ניתן לומר שסברו תוספות שכאשר ליקט ומיד הניח ברשות שאינה שלו לא הייתה כאן כלל 'תפיסת בעלים' אף לא לרגע אלא התנהג כפועל העובד עבור אחר וא"כ לא נוצרה כלל אומדנא, אך כשיש אומדנא באמת החזקה מבוססת עליה.

עו"ל דלכאורה היה מקום לסייג את כל ההוכחה מתוספות רק לציור כציור הגמרא שהוא מלכתחילה ציור חלש עד שהיו חלק מהראשונים שכלל לא הבינו את קושייתם, שהרי חזקת מטלטלין היא רק אם לא יודעים כיצד הגיע לידו ואילו כאן אנו יודעים שנטל ללא ידיעת הבעלים וא"כ אנו רואים שנטל כגזלן וי"ל שאף אם תוספות כן הקשו ולא תירצו כך כי למדו שבכ"ז נקרא מוחזק אך מודים שזו מוחזקות גרועה וממילא אין ללמוד מכאן את יחס תוספות לכל מקום בחזקת מטלטלין.

ראיה מחזקה בגודרות ובכלים שאין עשויים להשאל

לכאורה יש להביא ראיה שחזקת ממון כן מיוסדת על הוכחה וראיה שהרי כתוב בגמרא שגודרות אין להם חזקה דשמה מאליהן באו וממילא אין הוכחה בהחזקתם וכמו"כ בכלים העשויים להשאל ולהשכיר אין חזקה מאותו הטעם וא"כ רואים מכך לכאורה שחזקת ממון מיוסדת על הוכחה שאם הדבר אצלו יש בכך ללמד שהוא שלו.

אולם תוספות הרא"ש בתחילת 'הבית והעליה' כותב שזה שגודרות אין להם חזקה הרי זה רק כאשר יש חזקת מ"ק וידוע לנו שהיו שייכות למישהו אחר, אך כשלא ידוע המ"ק ואדם מחזיק בגודרות אנו מניחים שזה שלו, והנה אם למד הרא"ש שהחזקה מבוססת על סברא כיצד ניתן לומר אותה בגודרות כאשר אין מ"ק?

נראה מדברי הרא"ש שהחזקה **לעצמה** באמת אין בה הוכחה ולכן באופן עקרוני קיימת

אף בגודרות, אולם יש פעמים שצריך להזדקק להוכחה כדי לבנות חזקת ממון וזה רק כאשר יש חזקת מ"ק ואז באמת לא תהיה חזקה זו בגודרות. כל עוד אדם מחזיק דבר אנו אומרים מכוח דין החזקה שמסתמא זה שלו ואין להסתפק כלל, לא שהסתפקנו ופשטנו מכוח סברא, אך כשידוע המ"ק ואנו יודעים שעד היום היה שלו, בכה"ג ע"כ אנו מסופקים ואיננו יכולים להניח על סמך החזקה שזה של המחזיק, אלא להיפך, אנו אומרים שהוא מחזיק ממון של מישהו אחר וכדי לומר שקנאו ממנו יש צורך לראות הוכחה בהחזקה וזה אין בגודרות וא"כ נאמר שבמקום שיש חזקת מ"ק וודאי הוא שצריך חזקה כזו שיש בה ראייה והוכחה.

ט. המקור לחזקת ממון

הצגת השאלה מה המקור לחזקה זו

הנה לפי ההבנה ש"חזקה מה שתח"י של אדם שלו" היא סברא של הוכחה וראייה הנגזרת מעצם האחיזה הרי של"צ מקור לאותה חזקה כשם של"צ מקור ל"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו", אולם לפי ההבנה האחרת שהחזקה אומרת דין, יל"ע, שהרי לדין צריך מקור ומהו המקור?

פתרון קוב"ש ומה שיש לתמוה עליו

קוב"ש לא כותב מה המקור, אולם כותב שם "ודוגמא לזה כעין דין חזקה באיסורים דאינה מבררת המעשה ומ"מ הוא דין ודאי... ואפילו בתרתי דסתרי כמו בשני שבילין...".

קוב"ש דימה לחזקה מעיקרא באיסורים, אך עדיין לכאורה קשה, שהרי לחזקה באיסורים יש מקור שהוא בית המנוגע ומהו המקור לחזקת ממון?

ותירץ בקוב"ש שחז"ל למדו אותה מסברא, דאל"כ לא שבקת חיי לכל בריה שכ"א יחטוף מחברו ויאמר שזה שלו ומלאה הארץ חמס.

לכאורה יש לתמוה על דבריו בתרתי: ראשית, תמוה לחדש חזקת דין מסברא ושנית גם אם ניתן הרי שהסברא אותה כתב, כלל לא מובנת, וכי מצב שיחטוף אחד מחברו ויטען שזה שלו שזו סתם טענה, מחייב בכלל שימוש בחזקה הנ"ל שבלעדיה מלאה הארץ חמס, וכי נוצר כאן ספק בכלל? אתמהה.

דרך הפנ"י

רש"י בגיטין דף מח ע"ב בד"ה "המע"ה" כתב: "דאורייתא היא בב"ק 'מי בעל דברים יגש אליהם' יגיש ראייה אליהם" וכבר תמהו על רש"י שהרי מסקנת הש"ס בב"ק דף מו היא שאי"צ בפסוק כדי ללמד שהמע"ה אלא זה מסברא 'דכאיב ליה כאיבא' הנ"ל.

ותירץ הפנ"י שם בדומה להנ"ל שישנן שתי הלכות, ומה שמבואר בגמרא של"צ פסוק הרי זה רק כאשר התובע בא להוציא ללא שום כוח וסיבה, דאז באמת די בהלכה האומרת שהתובע אינו יכול להוציא מספק כטעם הגמרא שם בב"ק "דכאיב ליה כאיבא וכו'" וממילא הממון נותר אצל הנתבע מספק ואי"צ בהלכה שתתן כוח מיוחד לנתבע המוחזק, אולם רש"י עוסק במקרה שיש סיבה לתת לתובע כגון שהתובע ברי והמוחזק שמא או כשיש לתובע רוב כדבריו, דאז לא די בהלכה הראשונה ויש צורך בהלכה הנוספת של 'אוקי ממונא בחזקת מריה' שזו הלכה הנותנת כוח לנתבע בממון המוחזק בו ומחמת כוח חיובי זה לא ניתן להוציא ממנו. זה נלמד לרש"י מהפסוק "מי בעל דברים" (ואף שנקטה הגמרא לשון "המוציא מחברו עליו הראיה" ולא "אוקי ממונא בחזקת מריה" צ"ל שיש ללשונו זו שתי משמעויות לפי הבנת הפנ"י ברש"י).

לפי פשוט זה ברש"י ניתן כמובן להבין את רש"י על המשנה שלא כרשב"ם, ושאיך לפיו ישנה חזקה חיובית ולא רק דין המע"ה.

דרך המהרי"ק

אולם בשו"ת מהרי"ק שורש עב כתב: "...אין לנו לבדות הנולד וההשתנות אלא משעת ראותינו אותו וכדילפינן ליה בפ"ק דחולין דכת' ויצא הכהן מן הבית ומשום כך דין הוא דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מריה כנגדה דג"כ אין לבדות השתנות הממון מיד בעליו כי אם כאשר יוכרח", מבואר בדבריו שחזקת ממון נכללת בפסוק המלמד על חזקת איסורים דילפינן מבית המנוגע.

הארכנו בביאור עניין 'חזקה מה שתח"י של אדם שלו' שכן הבנת תוספות לפי הפשטות תלויה בזה, עד עתה למדנו את דבריהם כהבנת העולם, כדרך הבנת קוב"ש בח"ב ס"ט שה"אנן סהדי" הינו הוכחה לחלוקת הוודאי וראינו שרבים מאד הקשיים בהבנה זו, כעת ניגש להבנה אחרת.

י. ביאור תוספות עפ"י ההבנה האחרת בחזקה

יסוד חזקת מה שתח"י אדם שלו

כעת נלמד את תוספות כאופן האחר בהבנת החזקה, שהינה דין ולא סברא, וא"כ נמשיך ללמוד כהבנה לעיל שכ"א אוחד בחצי אלא שאחיות כ"א בחצי שאוחד בו נותנת לו דין והלכה של מה שתח"י שלו, אף שזה ללא ראייה וסברא שזה באמת שלו.

אם נלמד כך בתוספות הרי שכוונת דבריהם "דאנן סהדי" איננה כפי שלמדנו לעיל שהאחיזה עצמה יוצרת ראייה ואנן סהדי על בעלותם, אלא האנ"ס הוא תוצאת הדין, בי"ד נעשים עדים שלכ"א יש ודאי חצי, משום שביה"ד מחזיקים את הדבר כפי החזקה כשכ"א מוחזק בחצי.

סיוע להבנה זו בתוספות

סיוע להבנה זו בתוספות אצלנו ניתן להביא מדברי תוספות הכמעט מקבילים לנו בב"ב דף לד ע"ב ושם לשונם היא: "שכל דבר יש להעמיד בחזקת מי שהוא בידו", בלשון זו לא כתובה סברא וראייה אלא רק "דין" והלכה להעמיד הדבר בחזקתו (אך עיין בשיעור ג בדבר ההבדלים בין התוספותים).

ביאור חלק מהקשיים עפ"י ז

לפי"ז מובן לשון תוספות "כאילו" ו"חשיב" שהרי באמת אין באחיזה הוכחה וראייה שזה שלהם.

לפי"ז, מכיוון שה'אנן סהדי' שכתבו תוספות אינו עדות וראייה, מובן שהקשו שיועיל מיגו, שהרי כעת אין זה מיגו נגד עדים, אולם עדיין יל"ע שהרי זה מיגו נגד חזקה שאומרת שיש לו חצי.

מה שעדיין קשה

עדיין, גם לפי הסברנו כעת, למדו תוספות שכ"א נחשב למוחזק לבדו בחצי טלית ועל חצי טלית יש לו חזקה וזה דבר שהקשינו עליו הרבה וא"כ נצטרך לבאר בתוספות ביאור אחר.

עד עתה הלכנו בתוספות בהבנה על פיה האחיזה של כ"א היא הסיבה הישירה לדון אותו כבעלים על חצי. נראה מכל הקשיים המרובים שעסקנו בהם שיש ללמוד לגמרי אחרת בתוספות.

לשם כך נעסוק בשיעור הבא בלימוד שיטת ר"ת בדברי תוספות המקבילים לכאורה, אך באמת שונים, בב"ב דף לד ע"ב, ומתוכם נגזור שלוש הבנות שונות ונוספות בדברי תוספות אצלנו.

